

Fornleifaskráning vegna línulagnar á Héraði
á milli Hofa og Ása í Fellum, Múlabíngi

Rannveig Þórhallsdóttir
2022

Forsíðumynd: Horft til suðurs á breyttri lagnaleið á milli Áss og Hofs í Fellum, 8. júlí 2022.

© Rannveig Þórhallsdóttir
Unnið fyrir RARIK
Júlí 2022

Efnisyfirlit

ABSTRACT	4
INNGANGUR	4
LAGNALEIÐIN	5
SKRÁNINGIN	5
HOF	6
Ás	6
NIÐURSTAÐA	7
HEIMILDIR.....	8

Abstract

RARIK hired Rannveig Þórhallsdóttir, an archaeologist at the company Sagnabrunnur, to do a archaeological registration on an electric line in Múlaþing. This project has the registration nr. 2727. This is an additional report because of changed path of the line. No sites of archaeological interest nor sanctioned archaeological remains were found close to the registration area. The Cultural Heritage Agency of Iceland will decide on a sufficient preservation of the archaeological remains, according to the Icelandic Heritage Law Nr. 80/2012.

Inngangur

Að beiðni RARIK var starfsmaður Sagnabrunns ehf., Rannveig Þórhallsdóttir, fornleifafræðingur, ráðin til að fornleifaskrá lagnaleið í Múlaþingi. RARIK og HEF sameinuðust um lagnaleiðina í Fellum sem sjá má á mynd 1. Búið var að skila skýrslu og viðbótarskýrslu vegna fornleifaskráningarinnar.¹ Nú er skilað annarri viðbótarskýrslu vegna breytinga á leið á milli Hofs og Áss.

Við verkið vann einnig Skarphéðinn Smári Þórhallsson, landfræðingur hjá LOGG ehf. og Bogi Kárason hjá Verkráði ehf. Fulltrúi verkkaupa var Guðmundur Hólm. Fornleifaskráningin fékk verkefnanúmerið 2727 hjá Minjastofnun.

Samkvæmt 16. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012 skal skráning á fornleifum, húsum og mannvirkjum fara fram áður en hafist er handa við plægingu raf-, vatns- og fjarskiptalagna. Tilgangur fornleifaskráningarinnar var að kanna skv. þeim lögum heimildir um fornleifar á

¹ Rannveig Þórhallsdóttir. (2022). „Fornleifaskráning vegna línulagnar á Héraði. Hrafnsgerði að Rauðalæk í Fellum, Múlaþingi.“ Sagnabrunnur; Rannveig Þórhallsdóttir. (2022). „Viðbótarskýrsla, fornleifaskráning vegna línulagnar á Héraði. Hrafnsgerði að Rauðalæk í Fellum, Múlaþingi. Sagnabrunnur.

lagnaleiðinni, ásamt því að skoða lagnaleiðina á vettvangi til að meta eins nákvæmlega og unnt er hvort fornleifar sjáist á yfirborði eða gætu leynst undir sverði.

Mynd 1. Eldri línulögn sýnd með bláu og ný tillaga sýnd með gulu.

Lagnaleiðin

Línulögnin liggur norðvestan við Lagarfljótið í Fellunum. Farið er austan við Upphéraðsveg (931), frá suðvestri til norðausturs. Lítillega breytt tillaga er á milli Hofs og Áss í Fellum.

Skráningin

Í lögum um menningarminjar nr. 80/2012 eru allar fornleifar friðaðar og sumar friðlýstar. Þeim má enginn, hvorki landeigandi, framkvæmdaaðili né nokkur annar spilla, granda né úr stað færa, nema með leyfi Minjastofnunar Íslands (21. gr.). Því eru allar þær fornleifar á könnunarsvæðinu sem og annars staðar og eru eldri en 100 ára, friðaðar skv. lögnum. Friðlýstum fornleifum fylgir 100 m friðhelgt svæði út frá ystu sýnilegu mörkum þeirra skv. 22.

gr. Um friðaðar fornleifar er 15 m friðhelgað svæði umleikis samkvæmt sömu grein. Sú hefð hefur þó komist á að fara ekki of nálægt fornleifum og taka tillit til eðlis þeirra og þarfa.

Áður hefur verið skilað tveimur skýrslum vegna verkefnisins.² Einnig hefur verið skilað fornleifaskráningu vegna breytinga á vegi á svipuðum slóðum.³ Fornleifaskráningin sem hér er unnin er byggð á ítarlegri fornleifaskráningu Fornleifastofnunar sem var unnin árið 1997, en þá voru fornleifar ekki mældar upp samkvæmt stöðlum Minjastofnunar, enda voru þeir birtir mun síðar, þ.e.a.s. árið 2013.⁴ Rannveig fór á vettvang vegna breytinga á leið þann 8. júlí 2022. Skoðuð voru 30 m mörk línulagnar.

Hof

Hofs er getið í Fljótsdæla sögu og heimildir eru um jörðina í fornbréfasafninu frá árunum 1397 og 1463. Í jarðatali árið 1847 var jörðin metin á 20 hdr. Jörðin hefur verið í bændaeign og lengi í sjálfsábúð. Á bænum var tvíbýli fyrrum og frá 1938 þrúbýli. Í eldri fornleifaskráningu og í *Sveitum og jörðum* segir að tóft NM-150:003 (hoftóft) að Hofi sé friðlýst, en í skrá um friðlýstar fornleifar er ekki hægt að sjá að svo sé í dag.⁵

Engar minjar fundust í nálægð við breytta línulögn ljósleiðara.

Ás

Að Ási hefur verið kirkjustaður frá því um árið 1200 skv. kirknaskrá Páls og var prestsetrið þar lagt niður árið 1883. Er bæjarins er getið í Droplaugarsona sögu. „*Ozur hét maðr, er bjó undir Ási fyrir vestan vatnit. Hann var mágr Helga Ásbjarnarsonar. ...Þat er sagt, at Ozurr er vitr maðr ok mjok hafðr við mál manna.*“ Heimildir eru um að árið 1284 hafi verið kirkjueign að

² Rannveig Þórhallsdóttir (2022). „Fornleifaskráning vegna línulagnar á Héraði. Hrafnsgærði að Rauðalæk í Fellum, Múlaþingi.“ Sagnabrunnur.

Rannveig Þórhallsdóttir. (2022). „Viðbótarskýrsla, fornleifaskráning vegna línulagnar á Héraði. Hrafnsgærði að Rauðalæk í Fellum, Múlaþingi. Sagnabrunnur.

³ Rannveig Þórhallsdóttir. (2021). „Fornleifaskráning á endurbyggðu vegstæði hjá Ásklifi í Fellum, Múlaþingi.“ Vegagerðin. Sagnabrunnur.

⁴ Minjastofnun Íslands. (2013). „Skráningarstaðlar fornleifa.“

⁵ Ármann Halldórsson, 1974. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, I. bindi*, bls. 414-416; Bruun, Daniel og Finnur Jónsson. (1909). „Om hove og hovudgravninger pa Island.“ *Aarboger for Nordisk Oldkyndighed og historie*. Det kongelige nordiske oldskrift-selskab. II. række, 24. bind, Mjöll Snæsadóttir, Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir. (1997). „Fornleifaskráning í Fellahreppi.“ Fornleifastofnun Íslands, bls. 157-165; Ágúst Ó. Georgsson. (1990). *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*. Fornleifanevnd - Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík

Ási og 1397 kemur Ás einnig fyrir í heimildum þegar eignir Maríukirkju eru taldar upp, s.s. altarisklæði, glóðarker, eldberi, Jóns postula líkneski, kaleikur, kross með líkneski, bakstursjárni og „Mariaeskriptt“.⁶

Engar minjar fundust í nálægð við breytta línulögn ljósleiðara.

Niðurstaða

Engar minjar, hvorki friðaðar né friðlýstar, fundust nálægt línulögninni.

Minnt er á að allar minjar sem eru eldri en 100 ára eru friðaðar og þeim fylgir 15 m friðhelgunarsvæði út frá ystu mörkum þeirra. Þegar ekki er hægt að tryggja öryggi fornleifa eða þær þarf að fjarlægja vegna fyrirhugaðra framkvæmda þarf að grípa til mótvægisáðgerða. Slíkar áðgerðir geta verið allt frá breyttri áætlun um framkvæmdir sem taka tillit til fornleifa (1. kostur), nákvæmri GPS staðsetningu og ljósmyndun, að nákvæmri fornleifarannsókn, s.s. könnunarskurðum. Þá er tekinn þverskurður í gegnum minjarnar, snið teiknað og ljósmyndað og gjóskulaga leitað til að aldursgreina eftir atvikum. Leita þarf leyfis Minjastofnunar Íslands í öllum tilfellum og stofnunin ákveður umfangið og setur þá skilmála sem henni kann að þykja nauðsynleg. Varast ber að nýta svæðin í kringum fornleifar sem geymslustaði eða brautir fyrir vélar og tæki, eða efnisgeymslur af hverju tagi nema að leyfi Minjastofnunar Íslands komi til með eða án skilmála sem stofnunin kann að setja.

⁶Ármann Halldórsson, 1974. *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, I. bindi*, bls. 412-414; ÍF XI, 143, 160, 163, 249; DI V, 394-395, DI XII, bls. 4, DI XI, 327-328, DI IV, 213, DI XV, 680, DI XIV, 457-458; Mjöll Snæsdóttir, Orri Vésteinsson og Sædis Gunnarsdóttir. (1997). „Fornleifaskráning í Fellahreppi.“ Fornleifastofnun Íslands, bls. 157-165; Ágúst Ó. Georgsson. (1990). *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*. Fornleifanefnd - Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík; örnefnakort Helga Hallgrímssonar vegna skógræktar.

Heimildir

Ágúst Ó. Georgsson. (1990). *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*. Fornleifanefnd - Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík.

Ármann Halldórsson, (1974). *Sveitir og jarðir í Múlaþingi, I. bindi*, Búnaðarsamband Austurlands.

Helgi Gíslason. (1991). „Fellasveit“. *Fellamannabók I*, Fellabær.

Kristján Eldjárn. (2016). *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi*. Þjóðminjasafn Íslands o.fl.

Lög um menningarminjar. Nr. 80, 29. júní 2012.

Minjavefsjá Minjastofnunar Íslands (www.map.is/minjastofnun/#)

Minjastofnun Íslands. (2013). „Skráningarstaðlar fornleifa.“

Mjöll Snæsdóttir, Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1997). „Fornleifaskráning í Fellahreppi.“ Fornleifastofnun Íslands.

Orri Vésteinsson og Sædís Gunnarsdóttir. (1998). „Menningarminjar á Fljótsdalshéraði og í Borgarfirði eystra. Greinargerð um svæðisskráningu.“ Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands. FS072-98081.

Rannveig Þórhallsdóttir. (2021). „Fornleifaskráning á endurbyggðu vegstæði hjá Ásklifi í Fellum, Múlaþingi.“ Vegagerðin. Sagnabrunnur.

Rannveig Þórhallsdóttir (2022). „Fornleifaskráning vegna línulagnar á Héraði. Hrafnsgærði að Rauðalæk í Fellum, Múlaþingi.“ Sagnabrunnur.

Rannveig Þórhallsdóttir. (2022). „Viðbótarskýrsla, fornleifaskráning vegna línulagnar á Héraði. Hrafnsgærði að Rauðalæk í Fellum, Múlaþingi. Sagnabrunnur.

Túnakort (1919-1920) fyrir Hof og Ás í Fellahreppi í Norður-Múlasýslu, nú Múlaþingi. Þjóðskjalasafn Íslands, Reykjavík (testbirting.manntal.is).

Örnefnastofnun (1972). *Skrá yfir örnefni að Hofi og Ási í Fellahreppi, Norður-Múlasýslu, nú Múlaþingi. Uppfletting á nafnid.is*